

Asia: VN/24367/2024

Euroopan neuvoston yleissopimus oikeudenkäyntiavustajan ammatin suojaamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua Euroopan neuvoston yleissopimuksesta asianajajan ammatin suojaamiseksi (myöhemmin ”yleissopimus”).

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen.

Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettyinä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Yleissopimuksen allekirjoittamisen ja hyväksymisen tarkoituksenmukaisuudesta

Suomen Asianajajat näkee yleissopimuksen allekirjoittamisen ja hyväksymisen jokaisen pääsyä oikeuksiin edistävänä, oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä toteuttavana ja siksi tärkeänä sekä perusoikeuksia turvaavana. Yleissopimuksen allekirjoitus ja ratifiointi on tarpeen erityisesti siksi, että lausuntopyyynnössäkkin esille nostetulla tavalla suositusluontoiset instrumentit saisivat jatkoksi ensimmäisen aihetta käsittelevän sitovan instrumentin. Samalla se kannustaa muita Euroopan neuvoston jäsenmaita ratifioimaan sopimuksen.

Itsenäisen asianajajakunnan ja asianajajayhteisöjen sekä perusoikeuksia turvaavien peruseriaatteiden, kuten asianajosalaisuuden, turvaaminen on ylikansallisella tasolla jäänyt pitkälti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen sekä Euroopan unionin tuomioistuinten ihmisoikeussopimukseen ja EU:n peruskirjaan pohjautuvan oikeuskäytännön varaan, mitä ei voida pitää riittävänä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeiden suoja mekanismina ottaen huomioon suojattavien asioiden perusoikeusulottuvuus.

Suomen Asianajajat katsoo, että ylikansallisen sääntelyn, etenkin EU-sääntelyn, määrän jatkuvasti kasvaessa yleissopimuksen voimaan saattamisella olisi toivottu oikeustilaa selkeyttävä vaikutus – kuten yllä on jo todettu, asianajajakunnan itsenäisyys ja riippumattomuus sekä asianajosalaisuus on jo nyt tunnustettu lukuisissa kansainvälisissä instrumenteissa sekä etenkin eurooppalaisten tuomioistuinten ratkaisuihin, mutta asianajajia ja asianajajayhteisöjä koskeva sääntely on valitettavan pirstaleista ja perustuu pitkälti suositusluontoihin instrumentteihin sekä oikeuskäytäntöön.

Suomen Asianajajat nostaa erityisesti esiin, että ottaen huomioon myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 ja 8 artiklan, nyt lausuttavana olevalla yleissopimuksella pyritään sen ”Convention for the Protection of the Profession of Lawyer” -nimestä huolimatta ensisijaisesti turvaamaan jokaisen pääsy oikeuksiinsa sekä oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, joiden välttämättöminä edellytyksinä voidaan nähdä itsenäinen ja riippumaton asianajajakunta ja asianajajayhteisö sekä asianajosalaisuuden turvaaminen.

Yleissopimuksen tarkoituksena on ensisijaisesti suojata sen piiriin luettavissa ammattiteissa toimivia henkilöitä estämällä heihin kohdistetut asiattomat hyökkäykset ja turvaamalla asianajajien riippumattomuuden lisäksi myös jokaisen pääsyn oikeuksiinsa.

Vaikka suomalaisen oikeusvaltion tila on tätä lausuntoa kirjoitettaessa varsin hyvä, esimerkiksi viime aikoina Yhdysvaltain hallinnon taholta asianajajiin ja asianajotoimistoihin kohdistuneet toistuvat asiattomat hyökkäykset ovat erinomainen esimerkki sellaisista kehityskuluista, joita yleissopimuksella pyritään ennaltaehkäisemään. Toisin sanoen yleissopimuksen allekirjoittamisen sekä myöhemmin tapahtuvan voimaansaattamisen osaksi kansallista lainsäädäntöä voidaan ehdottomasti katsoa vahvistavan ja turvaavan suomalaista oikeusvaltiota.

Suomen Asianajajien viimeisimpien tietojen mukaan lukuisat valtiot ovat allekirjoittamassa yleissopimuksen 13. toukokuuta 2025 pidettävässä allekirjoitustilaisuudessa. Myös Ruotsi ja Norja ovat tietojemme mukaan allekirjoittamassa sopimuksen kyseisenä päivänä, ja Suomen olisi tärkeää olla mukana tässä pohjoismaisessa rintamassa.

Suomen Asianajajat katsoo, että mikäli Suomen valtio tulee ilmoittamaan jo yleissopimuksen allekirjoitusvaiheessa sopimuksen 20 artiklan 1 kohdan mukaisesti ”lawyer”-nimikkeen alla suojattavat ammattinimikkeet, ensimmäisessä vaiheessa suojelun piiriin tulisi sisällyttää ainoastaan asianajajan (ruotsiksi advokat) ammattinimike.

Suomen Asianajajat katsoo, että kun sopimusluonnoksen artiklan 20 mukaisesti jokainen sopimuksen ratifioiva osapuoli tekee ilmoituksen Euroopan neuvoston pääsihteerille siitä, mitkä ammattinimikkeet kuuluvat kyseisen osapuolen kohdalla artiklan 3 a määritelmän piiriin, kyseiseen ilmoitukseen tulee sisällyttää ainoastaan sellaiset ammattinimikkeet, joiden osalta ilmoitushetkellä Suomen valtio ja nykyinen voimassa oleva avustajajärjestelmämme sääntelykehikkoineen täyttää yleissopimuksen vaatimukset.

Erittelemme alla tarkemmin tiettyjä yleissopimuksen osapuolilta edellyttämiä sitoumuksia ja perustelut sille, miksi Suomen ei voida tällä hetkellä katsoa täyttävän näitä sitoumuksia suhteessa muihin ammattiryhmiin kuin asianajajiin.

Suomen Asianajajat korostaa, että Suomi voi yleissopimuksen 20 artiklan 1 kohdan mukaisesti tehdä ilmoituksen suojattavista ammateista vasta sopimuksen ratifiointivaiheessa sekä täydentää tätä Euroopan neuvoston pääsihteerille tekemäänsä ilmoitusta. Tärkeimpänä seikkana Suomen Asianajajat kuitenkin pitää sitä, että Suomi olisi mukana muiden eurooppalaisten demokraattisten oikeusvaltioiden kanssa allekirjoittamassa sopimusta sen allekirjoitustilaisuudessa Luxemburgissa 13. toukokuuta 2025, ja täten vahvistamassa viestiä ja antamassa esimerkkiä myös sellaisille valtioille, jotka mahdollisesti epäroivät yleissopimuksen allekirjoittamista.

Suomen Asianajajat nostaa lisäksi esiin, että sen ehdottamalla menettelyllä Suomi ikään kuin pidättäisi oikeuden tarkastella kansallista avustajajärjestelmäänsä huolellisesti ja resurssiensa rajoissa, erityisesti huomioiden, että osana Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen - työryhmän eli niin sanotun oikeuslaitostyöryhmän työtä arvioidaan myös suomalaisen avustajajärjestelmän kehittämistä. Päätyöryhmän alla työnsä on juuri aloittamassa oikeuslaitosryhmän alainen projektiryhmä erityisesti avustajajärjestelmään ja sen kehittämiseen keskittyen. Mikäli Suomi jo allekirjoitusvaiheessa ilmoittaisi suojan piiriin asianajajien lisäksi muita ammattiryhmiä, tämä sitoisi ministeriön resursseja väistämättömään lainsäädännön muutostyöhön sekä vähentäisi nykyjärjestelmän kehittämisen vaihtoehtoja ja joustavuutta, sinetöidessään tiettyjä nykyrakenteita suojan piiriin.

Suomen Asianajajat pitää tärkeänä, että kansallista avustajajärjestelmää kehitetään tulevaisuudessa siten, että järjestelmä olisi kuluttajien, yksilöiden ja yhteisöjen kannalta nykyistä selkeämpi ja

ymmärrettävämpi, kaikkien toimijoiden valvonta yhteismitallista sekä asianajosalaisuus ja toimijoiden itsenäisyys ja riippumattomuus nykyistä paremmin turvattu.

Suomen Asianajajat nostaa myös esiin, että sopimuksen artiklan 3 d kohdan määritelmän ”professional association” mukaisesti termillä tarkoitetaan edustavaa organisaatiota, johon jotkut tai kaikki artiklan 3 a:n piiriin ilmoitetut ammattiryhmän edustajat kuuluvat, joko suoraan tai välillisesti, ja jolla on jonkinasteinen rooli ammattikunnan järjestämisessä ja sääntelyssä. Selitysasiakirjan kohdassa 19 taasen selvennetään, että tämä rooli tulee olla nimenomaisesti kansallisen lainsäädännön mukaan (”which has some responsibility for organising or regulating their profession under national law”). Samassa kohdassa nostetaan esimerkkeinä tällaisista rooleista esimerkiksi päätöksenteko ammatinharjoittamisoikeuteen tai kurinpitoon liittyen, muuhun valvontaan, kuten rahanpesun estämiseen tai asiakasvarojen suojaamiseen. Lisäksi selitysasiakirjan kohdassa 19 selvennetään tilanteita, joissa on olemassa esimerkiksi kaupunkikohtainen ammatillinen yhteisö ja sen kattojärjestönä koko maan kattava ammatillinen yhteisö, jonka osia paikalliset yhteisöt ovat. Selitysasiakirja kuvaa tältä osin Euroopan kansallisten yleisten asianajajayhdistysten normaaleja järjestäytymisrakenteita.

Suomen Asianajajat katsoo, että yllä eritellyistä syistä johtuen yleissopimuksen piirissä suojattavaksi tulevana ammatillisena yhteisönä voi Suomen kansallisessa kontekstissa kyseeseen tulla ainoastaan asianajajista annetulla lailla perustettu asianajajin sääntelijänä ja valvojana toimiva Suomen Asianajajat.

Yleissopimuksen sitoumukset suhteessa suomalaiseen avustajajärjestelmään

Asianajosalaisuuden turva

Yleissopimuksen artikla 6 määrittelee ne ammatilliset oikeudet, jotka sopimuksen ratifioivat osapuolet sitoutuvat turvaamaan niille ammattiryhmille, jotka osapuolet ilmoittavat kuuluviksi artiklan 3 a ”lawyer” -termin määritelmän piiriin.

Artiklan 6 kohdissa 3 b–c osapuolet sitoutuvat varmistamaan, että suojatut ammattiryhmät ja heidän asiakkaansa voivat luottaa täysimääräisesti asianajosalaisuuden suojaan. Artiklan sanamuodon mukaisesti on selvää, että tämä kattaa kaikki asiakkaat sekä potentiaaliset asiakkaat, näiden kanssa käydyt keskustelut sekä asiakkailta saadut materiaalit riippumatta asian laadusta. Näin ollen osapuolet sitoutuvat sopimuksessa varmistamaan täyden asianajosalaisuuden suojan riippumatta siitä, onko asiakkaan asia esimerkiksi vireillä tuomioistuimenmenettelyssä.

Asianajajien osalta asiasta on säädetty kattavasti asianajajista annetun lain (496/1958, myöhemmin asianajajalaki) 5 c pykälässä ja asianajajia asianajajalain 5 §:n 1 momentin mukaisesti velvoittavien hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden kohdissa 3.4 ja 3.4. Tämän myötä kansallisen sääntelymme voidaan katsoa jo nykyisellään täyttävän yleissopimuksen edellytykset.

Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien osalta salassapidosta säädetään luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetun lain (715/2011) 8 §:ssä, jonka myötä kyseisen ammattiryhmän salassapito- ja vaitiolovelvollisuus on säädetty rajoittumaan tapauksiin, joissa henkilö toimii ”oikeudenkäyntiasiamiehen ja -avustajan tehtävissä”. Nämä velvoitteet eivät koske luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa niin sanotussa ulkoprosessuaalisessa neuvonannossa tai muutoinkaan oikeudenkäyntiasioiden ulkopuolella. Luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toiminta ei myöskään täytä EU-tuomioistuinten edellytyksiä asianajosalaisuuden osalta ja siten heillä ei ole myöskään oikeutta esiintyä mainituissa instansseissa itsenäisinä ja riippumattomina asianajajina (ks. esim. EUTI C-805/18 Saga Furs Oyj v. EUIPO, C-155/79 AM & S v. Komissio 24 kohta, C-550/07 Akzo Nobel Chemicals Ltd ja Akcros Chemicals Ltd v. komissio kohta 42). Se, että luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat toimivat myös in-house-roolissa, estää heidän tunnustamisen asianajaja-statukselle Euroopan unionin tuomioistuimissa ja esimerkiksi asianajosalaisuuden turvaamisen ulkoprosessuaalisissa toimeksiannoissa.

Esimerkiksi tapauksessa Orde van Vlaamse Balies (C 694/20) Euroopan unionin tuomioistuin totesi asianajosalaisuuden suojasta seuraavasti (kohta 27):

”Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleessa suojataan kaiken yksilöiden välisen kirjeenvaihdon luottamuksellisuutta ja annetaan vahvempi suoja asianajajien ja heidän asiakkaidensa väliselle yhteydenpidolle (ks. vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 6.12.2012, Michaud v. Ranska, CE:ECHR:2012:1206JUD001232311, 117 ja 118 kohta). Kuten kyseisessä määräyksessä, jonka suoja kattaa puolustustoiminnan lisäksi myös oikeudellisen neuvonnan, perusoikeuskirjan 7 artiklassa taataan väistämättä tämän oikeudellisen neuvonnan luottamuksellisuus sekä sen sisällön että sen olemassaolon osalta. Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, henkilöt, jotka pyytävät neuvoja asianajajalta, voivat kohtuudella odottaa, että heidän yhteydenpitonsa pysyy yksityisenä ja luottamuksellisenä (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 9.4.2019, Altay v. Turkki (nro 2), CE:ECHR:2019:0409JUD001123609, 49 kohta). Näin ollen näiden henkilöiden on poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta voitava perustellusti luottaa siihen, ettei heidän asianajajansa paljasta ilman heidän suostumustaan kenellekään, että he ovat pyytäneet häneltä neuvoja.”

Suomen Asianajajat katsoo, että Suomi täyttää tällä hetkellä yleissopimuksen artiklan 6 sitoumukset ainoastaan asianajajien ammattikuntaa kohtaan.

Yleissopimuksen suomenkielisen luonnoskäännöksen nimestä

Suomen Asianajajat toteaa, että termin ”Lawyer” käännöksenä yleissopimuksen otsikkoa myöten luonnoksessa käytetty termi ”oikeudenkäyntiavustaja” on sisällöltään liian epäselvä sekä harhaanjohtava.

Suomen Asianajajat katsoo, että huomioiden yleissopimuksen taustaa ja tarkoitusta osoittavat yleissopimuksen esipuheessa erinäisiin kansainvälisiin asianajajien ammattikuntaa koskeviin oikeudellisiin instrumentteihin tehtyt viittaukset, viittaukset muun muassa asianajajien ja heidän ammatillisten yhteenliittymiensä perustavanlaatuisen tehtävään oikeusvaltioperiaatteen ylläpitämisessä, oikeuden saatavuuden turvaamisessa sekä ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamisen varmistamisessa sekä se, että riippumattoman, oikeudenhoidon etujen mukaisesti toimivan sekä yleisen edun nimissä ammattieettisten kurinpitosääntöjen kautta valvotun asianajajakunnan on katsottu olevan osa unionin oikeusjärjestystä (asia C-155/79, AM & S Europe v. Komissio, 24 kohta ja asia C-550/07 P, Akzo Nobel Chemicals ja Acros Chemicals v. Komissio ym., 42 kohta, asia C-694/20 Orde van Vlaamse Balies ym., kohta 28), tulisi myös käännöksessä käyttää termille ”Lawyer” käännöstä ”Asianajaja”.

Suomen Asianajajat huomauttaa, että näin on toimittu muun muassa Euroopan unionin lainsäädännössä, joka muodostaa merkittävän osan kansallista lainsäädäntöämme (ks. esim. 77/249/ETY asianajajien palvelujen tarjoamisen vapauden tehokkaan käyttämisen helpottamisesta ja 98/5/EY asianajajan ammatin pysyvän harjoittamisen helpottamisesta muussa kuin siinä jäsenvaltiossa, jossa ammatillinen pätevyys on hankittu).

Suomen Asianajajat katsoo, että käännöksen luonnoksessa käytetty termi ”oikeudenkäyntiavustaja” ei vastaa yleissopimuksen taustaa tai tarkoitusta ja jättää paljon epäselviä kysymyksiä esimerkiksi ammattiliittojen juristien, työnantajaansa edustavien in-house-juristien sekä muiden oikeudenkäynneissä esiintymiseen oikeutettujen juristien asemasta suhteessa yleissopimukseen. Edellä mainitut ryhmät eivät ole eurooppaoikeudellisessa kontekstissa itsenäisiä ja riippumattomia siten kuin asianajajilta edellytetään.

Suomen Asianajajat nostaa esiin, että yleiseurooppalaisen käännöksen mukaisen muotoilun ”Euroopan neuvoston yleissopimus asianajajan ammatin suojaamisesta” käyttäminen sopimuksen suomenkielisessä nimessä ei olisi este muiden ammattiryhmien suojaamisessa yleissopimuksen piirissä, vaan tämä tapahtuu 20 artiklan mukaisessa ilmoitusmenettelyssä eikä se ole riippuvainen yleissopimuksen käännöksessä käytetystä terminologiasta, jos Suomi muuttaisi lainsäädäntöään muiden ammattiryhmien osalta.

Lopuksi

Yleissopimuksen nimi tulisi korjata käännöksessä Euroopan neuvoston yleissopimukseksi asianajajan ammatin suojaamiseksi. Tämä on ehdottoman tärkeää mahdollisten tulkintaerimielisyyksien välttämiseksi ja sen varmistamiseksi, että sopimuksen kansalliset käännökset vastaavat mahdollisimman tarkasti alkuperäisen sopimuksen taustaa ja tarkoitusta.

Suomen Asianajajat katsoo, että Suomen tulisi allekirjoittaa yleissopimus, ja sen piiriin tulisi ensi vaiheessa sisällyttää asianajaja/advokat-ammattinimikkeet sekä Suomen Asianajajat.

Saatettaessa sopimus lailla osaksi kansallista lainsäädäntöä ja myöhemmin arvioitaessa koko avustajajärjestelmää, Suomi voisi harkita ilmoitusmenettelyä muiden ammattinimikkeiden osalta.

Enne Heidi
Suomen Asianajajat